

LUCRARE COORDONATĂ DE GABRIEL BOROI

Fișe de drept civil

1. Partea generală. Persoanele. Familia. Drepturile reale principale

Ediția a 9-a, revizuită și adăugită

*Colectivul de autori: Gabriel Boroi,
Carla Alexandra Anghelescu, Ioana Nicolae*

Editura
Hamangiu
2025

PARTEA GENERALĂ

Fișa nr. 1

IZVOARELE (SURSELE) DREPTULUI CIVIL. APLICAREA ȘI INTERPRETAREA LEGII CIVILE (NORMELOR DE DREPT CIVIL)

I. IZVOARELE (SURSELE) DREPTULUI CIVIL

Noțiunea de izvor (sursă) de drept civil
– <i>în sens formal</i>, reprezintă forma specifică de exprimare a normelor de drept civil; – <i>în sens material</i>, desemnează condițiile materiale de existență care generează normele acestei ramuri de drept.
Enumerarea izvoarelor dreptului civil, în sens formal
– <i>i)</i> legea (în sens larg, adică actele normative), <i>ii)</i> uzanțele și <i>iii)</i> principiile generale ale dreptului [art. 1 alin. (1) C.civ.].
Ordinea de aplicare a izvoarelor dreptului civil
– în cazurile neprevăzute de lege se aplică uzanțele, iar în lipsa acestora, dispozițiile legale privitoare la situații asemănătoare, iar când nu există asemenea dispoziții, principiile generale ale dreptului [art. 1 alin. (2) C.civ.].
Legea (actele normative)
– <i>noțiune</i>: actele normative reprezintă actele ce emană de la organele de stat învestite cu prerogativa legiferării; – <i>categorii de acte normative în funcție de organul de stat de la care emană și de natura lor</i>: a) <i>Constituția</i>; b) <i>legile</i> (atât legile constituționale, cât și legile organice și legile ordinare); c) <i>ordonanțele Guvernului</i> (inclusiv ordonanțele de urgență); d) <i>hotărârile Guvernului</i>; e) <i>ordinele, instrucțiunile și regulamentele conducătorilor organelor centrale ale administrației de stat</i>, f) <i>actele normative emise de autoritățile administrației publice locale</i>; g) <i>actele normative anterioare anului 1990 care mai sunt în vigoare</i> (legi, decrete, hotărâri ale Consiliului de Miniștri, ordine și instrucțiuni); h) <i>reglementările internaționale</i> (convenții, pacte, acorduri etc.) la care România este parte prin ratificare și care astfel au devenit parte integrantă a dreptului nostru intern;

i) reglementările instituțiilor Uniunii Europene cu aplicabilitate directă și, după caz, cu efect direct în dreptul intern, în măsura în care conțin norme juridice civile;

j) Convenția europeană a drepturilor omului;

– un important izvor al dreptului civil român îl reprezintă *actualul Cod civil*, adoptat în anul 2009, intrat în vigoare la data de 1 octombrie 2011 (dată la care a fost abrogat Codul civil din 1864) și „alcătuit dintr-un ansamblu de reguli care constituie *dreptul comun pentru toate domeniile la care se referă litera sau spiritul dispozițiilor sale*” [art. 2 alin. (2) C.civ.];

▪ este alcătuit dintr-un titlu preliminar – „Despre legea civilă” (art. 1-24) – și șapte cărți: Cartea I – „Despre persoane” (art. 25-257), Cartea a II-a – „Despre familie” (art. 258-534), Cartea a III-a – „Despre bunuri” (art. 535-952), Cartea a IV-a – „Despre moștenire și liberalități” (art. 953-1163), Cartea a V-a – „Despre obligații” (art. 1164-2499), Cartea a VI-a – „Despre prescripția extinctivă, decădere și calculul termenelor” (art. 2500-2556), Cartea a VII-a – „Dispoziții de drept internațional privat” (art. 2557-2663);

– *aplicarea prioritară a tratatelor internaționale privind drepturile omului*: în ceea ce privește materiile reglementate de Codul civil, dispozițiile privind drepturile și libertățile persoanelor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Constituția, Declarația Universală a Drepturilor Omului, pactele și celelalte tratate la care România este parte; în caz de neconcordanță între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și Codul civil, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția dispozițiilor mai favorabile din Codul civil (art. 4 C.civ.);

– *aplicarea prioritară a dreptului Uniunii Europene*: în materiile reglementate de Codul civil, normele dreptului Uniunii Europene se aplică în mod prioritar, indiferent de calitatea sau statutul părților (art. 5 C.civ.).

Uzanțele

– *noțiune*: în sensul Codului civil, prin uzanțe se înțelege *obiceiul (cutuma)* și *uzurile profesionale* [art. 1 alin. (6) C.civ.];

● *obiceiul (cutuma)* constituie o practică îndelungată, înrădăcinată și continuă, pe care cei ce o aplică o consideră obligatorie;

● *uzurile profesionale* sunt reguli ce reglementează raporturile stabilite între membrii unei profesii sau, după caz, între membri și clienți, cu ocazia exercitării profesiei; aceste reguli sunt elaborate în practică și recunoscute ca obligatorii de profesioniștii în cauză, independent de includerea lor într-un act normativ;

– *condiții pentru ca uzanțele să fie recunoscute ca izvor de drept civil*: i) să fie conforme ordinii publice și bunelor moravuri [art. 1 alin. (4) C.civ.]; ii) partea interesată să facă dovada existenței și a conținutului uzanțelor [art. 1 alin. (5) teza I C.civ.];

– *dovada uzanțelor*: se pot proba prin orice mijloc de probă; potrivit art. 255 alin. (3) C.proc.civ.: „Uzanțele, regulile deontologice și practicile statornicite între părți trebuie probate, în condițiile legii, de către cel care le invocă. Regulamentele

– potrivit art. 59 C.civ. (cu denumirea marginală „Atributele de identificare”), orice persoană are *dreptul la nume, la domiciliu, la reședință*, precum și la o *stare civilă*, dobândite în condițiile legii.

Natura juridică și caracterele juridice ale atributelor de identificare a persoanei fizice

– *natură juridică*: atributele de identificare a persoanei fizice sunt *drepturi nepatrimoniale*;

- în mod excepțional, unele atribute de identificare a persoanei fizice, care însă nu aparțin dreptului civil, ci altor ramuri de drept, nu sunt drepturi subiective (*de exemplu*, persoană cu cazier judiciar, recidivist);

– *caractere juridice comune atributelor de identificare a persoanei fizice*:

a) au ca obligație civilă corelativă acea obligația generală și negativă de a nu li se aduce atingere, obligație ce revine tuturor celorlalte subiecte de drept (sunt opozabile *erga omnes*);

b) sunt inalienabile (există o excepție în privința numelui, în sensul că, în condițiile legii, este posibilă o transmisiune *sui generis*);

c) sunt inesesizabile;

d) sunt imprescriptibile extinctiv (cu excepția unor acțiuni de stare civilă) și achizitiv;

e) nu sunt susceptibile de exercitare prin reprezentare (unele excepții există în privința numelui și a stării civile), cu alte cuvinte, sunt drepturi cu caracter strict personal;

f) aparțin oricărei persoane fizice;

– *caractere juridice proprii fiecărui atribut de identificare a persoanei fizice*: *de exemplu*, unitatea numelui; unicitatea și obligativitatea domiciliului; indivizibilitatea stării civile;

– sub un alt aspect, atributele de identificare a persoanei fizice pot fi privite și ca elemente din conținutul capacității de folosință (în sensul de aptitudine a persoanei fizice de a avea drepturile nepatrimoniale prevăzute de lege), situație în care *caracterele juridice ale capacității de folosință a persoanei fizice* (legalitatea, generalitatea, egalitatea, inalienabilitatea, intangibilitatea și universalitatea) *sunt și caracterele juridice ale atributelor de identificare a persoanei fizice*.

2. Numele persoanei fizice

2.1. Noțiune, natură juridică, structura și caracterele juridice

Noțiune. Natură juridică

– *atribut de identificare a persoanei fizice* care constă în cuvintele prin care aceasta se individualizează în familie și în societate, cuvinte stabilite, în condițiile legii, cu această semnificație;

- *drept nepatrimonial al oricărei persoane fizice* la numele stabilit sau dobândit, potrivit legii (art. 82 C.civ., cu denumirea marginală „*Dreptul la nume*”);
- *element al vieții private*, utilizarea, cu rea-credință, a numelui de către o altă persoană fiind considerată de legiuitor o atingere adusă vieții private [art. 74 lit. h) C.civ.].

Structura numelui persoanei fizice: numele de familie și prenumele

– numele persoanei fizice cuprinde (art. 83 C.civ.):

1. numele de familie: este acea componentă a numelui persoanei fizice care indică legătura acesteia cu o anumită familie și deci o individualizează, în primul rând, în societate, deosebind-o, de regulă, de membrii altei familii; este desemnat în vorbirea curentă și prin expresia „*nume patronimic*”;

2. prenumele: servește la individualizarea unei persoane fizice, mai ales în raport cu ceilalți membri ai familiei din care aceasta face parte, dar și în raport cu alte persoane ce au același nume de familie; pentru desemnarea prenumelui se mai folosește expresia „*nume de botez*”, cu toate că și persoanele care nu sunt botezate au prenume;

– așadar, numele de familie și prenumele sunt elementele componente ale unui drept unic: dreptul la nume.

Conținutul dreptului subiectiv asupra numelui

– este dat de *prerogativele titularului numelui*, și anume:

1. posibilitatea (dreptul) *de a folosi (de a purta) acel nume*;

2. posibilitatea (dreptul) *de a cere îndreptarea, din orice act, a greșelilor privind numele*;

3. posibilitatea (dreptul) *de a se opune, întemeiat, folosirii acelui nume de o altă persoană*.

Sensurile cuvântului „nume” folosit în legislație, doctrină sau jurisprudență

– cuvântul „nume” este folosit în două sensuri:

1. lato sensu, prin nume se desemnează atât numele de familie, cât și prenumele;

2. stricto sensu, prin nume se desemnează numai numele de familie;

- *de exemplu*, art. 282 C.civ. (cu titlul marginal „*Alegerea numelui de familie*”) desemnează, prin termenul „nume”, numele de familie comun declarat la încheierea căsătoriei; potrivit art. 194 C.proc.civ., cererea de chemare în judecată va cuprinde, printre altele, „numele și prenumele” părinților;

– de regulă, termenul „nume” este folosit în înțelesul său larg, cuprinzând atât numele de familie, cât și prenumele, iar pentru a se desemna unul dintre cele două componente, se utilizează expresia „nume de familie”, respectiv termenul „prenume”;

– uneori însă, în chiar același text de lege, numele de familie este desemnat atât prin expresia ca atare, cât și prin cuvântul „nume” (*stricto sensu*), tehnică legislativă ce nu este, evident, cea mai indicată, fiind mai puțin supărătoare o repetiție decât folosirea unei terminologii neunitare și care ar putea genera unele confuzii;

- *de exemplu*, art. 473 alin. (1) și (2) C.civ. (cu titlul marginal „*Numele adoptatului*”) prevede: „(1) Copilul adoptat dobândește prin adopție numele de familie al celui

care adoptă. (2) Dacă adopția se face de către 2 soți ori de către soțul care adoptă copilul celuilalt soț, iar soții au *nume* comun, copilul adoptat poartă acest *nume*. În cazul în care soții nu au *nume de familie* comun, ei sunt obligați să declare instanței care încuviințează adopția *numele* pe care acesta urmează să îl poarte”; de asemenea, în art. 449 alin. (1) și (2) C.civ. (cu titlul marginal „*Numele* copilului din căsătorie”) și art. 450 alin. (1) și (2) C.civ. (cu titlul marginal „*Numele* copilului din afara căsătoriei”), legiuitorul folosește atât sintagma „*nume de familie*”, cât și cuvântul „*nume*” pentru a desemna acea componentă a numelui care este numele de familie.

Caracterele juridice ale numelui

Caracterele juridice ale numelui, ca element al capacității de folosință a persoanei fizice (aptitudinea omului de a i se stabili, de a-și modifica ori schimba numele, în condițiile prevăzute de lege)

a) legalitatea: numele este recunoscut, ca aptitudine, de lege, iar condițiile dobândirii, modificării ori schimbării numelui sunt stabilite prin lege [a se vedea art. 82 C.civ. referitor la dreptul la nume stabilit sau dobândit, potrivit legii; art. 85 C.civ. privind schimbarea numelui pe cale administrativă, în condițiile legii; art. 15 alin. (1) din Legea nr. 119/1996, republicată, potrivit căruia „numele de familie și prenumele copilului se stabilesc potrivit art. 84 din Legea nr. 287/2009, republicată, cu modificările ulterioare”];

b) generalitatea: numele constă într-o serie de aptitudini abstracte (aptitudinea copilului de a dobândi numele potrivit legii, aptitudinea persoanei fizice de a-și modifica numele, în condițiile legii, ca efect al modificărilor ce intervin în starea sa civilă, aptitudinea persoanei fizice de a solicita și obține, în condițiile legii, schimbarea numelui, aptitudinea de a recurge la mijloacele de drept civil prin care numele este ocrotit etc.);

- nu există decât o aparentă contradicție între acest caracter juridic și faptul că numele individualizează persoana fizică, deoarece acest din urmă aspect vizează numele ca drept subiectiv civil personal nepatrimonial (de altfel, aptitudinea persoanei de a fi individualizată este o altă aptitudine abstractă a numelui privit ca element al capacității de folosință);

c) egalitatea: regimul juridic al numelui persoanei fizice este același, egal pentru toți oamenii, indiferent de rasă, naționalitate, origine etnică, religie, sex sau alte asemenea criterii;

d) inalienabilitatea: persoana fizică nu poate renunța la nume, după cum nu poate nici să îl înstrăineze; inclusiv în cazurile în care, în condițiile legii, numele de familie este transmis (prin filiație, căsătorie, adopție), titularul numelui nu va fi lipsit de acesta;

e) intangibilitatea: nicio persoană fizică nu poate fi lipsită de folosința ori exercițiul dreptului la nume, iar eventualele îngrădiri în folosința sau exercițiul dreptului la nume pot interveni numai în cazurile și în condițiile prevăzute de lege;

f) universalitatea: pe de o parte, toți oamenii au dreptul la nume, iar, pe de altă parte, omul se individualizează prin numele său oriunde s-ar găsi, în spațiu și în timp;

primul aspect al acestui caracter juridic rezultă atât din art. 82 C.civ., sus-menționat [„orice persoană are dreptul la numele (...)”], cât și din art. 24 pct. 2 din Pactul internațional privind drepturile civile și politice ale omului, ce stabilește, printre altele, că „orice copil trebuie (...) să aibă un nume”, din art. 7 pct. 1 din Convenția privind drepturile copilului, conform căruia „copilul are (...) dreptul la un nume (...)”.

Caracterele juridice ale numelui, ca drept subiectiv civil nepatrimonial

a) opozabilitate erga omnes: dreptul la nume poate fi exercitat de titular fără a fi nevoie de concursul altei persoane, tuturor celorlalte subiecte de drept revenindu-le obligația generală și negativă de a nu îi duce atingere;

b) insesizabilitate: nefăcând parte din patrimoniul persoanei fizice, înseamnă că nu poate forma obiect al executării silite;

c) imprescriptibilitate: pe de o parte, oricât timp ar dura neutilizarea numelui, dreptul asupra numelui respectiv nu se stinge din cauza acestei neîntrebuințări (deci dreptul asupra numelui nu este supus prescripției extinctive), iar, pe de altă parte, oricât timp ar folosi cineva un nume, simplul fapt al posesiei numelui respectiv nu poate conduce la dobândirea dreptului asupra aceluși nume (deci numele nu poate fi dobândit prin uzucapiune);

d) personalitate: se indică prin formula „dreptul la nume are caracter strict personal”, ceea ce înseamnă că dreptul asupra numelui nu este susceptibil de exercitare prin reprezentare; există totuși o excepție, în sensul că, în cazul numelui minorului, este admisă reprezentarea în procedura schimbării numelui pe cale administrativă;

- se observă că unele dintre caracterele juridice rezultă atât din calificarea numelui ca element al capacității de folosință, cât și din calificarea acestuia ca drept subiectiv civil nepatrimonial (inalienabilitatea, universalitatea).

Obligativitatea numelui

– decurge atât din textele de lege care consacră legalitatea numelui, cât și din cele referitoare la universalitatea acestuia; ca argument de text în favoarea existenței acestui caracter juridic al numelui pot fi aduse și dispozițiile ce reglementează stabilirea numelui copilului născut din părinți necunoscuți; prin funcțiile sale sociale, numele se prezintă nu numai ca un drept subiectiv, ci, în același timp, și ca o instituție de evidență a persoanelor fizice, precum și ca un mijloc de identificare a persoanei fizice; în consecință, dreptul subiectiv asupra numelui este dublat, în mod necesar și inseparabil, de *obligația de a purta numele pe care legea îl indică, fără posibilitatea de a-l schimba sau modifica decât în cazurile și în condițiile prevăzute de lege*;

- acest caracter privește nu numai raporturile cu autoritățile publice, ci și raporturile juridice private, existând însă unele atenuări, anume libertatea pseudonimului și libertatea anonimatului.

Unitatea – caracter juridic specific numelui persoanei fizice

– constă în aceea că, deși numele este alcătuit din numele de familie și din prenume, totuși, cele două componente ale numelui individualizează aceeași persoană.

– în literatura de specialitate, aceste mijloace au fost considerate ca „un sistem mixt de sancțiuni pentru prejudiciile nepatrimoniale”, actualul Cod civil „stabilind:

1. măsuri reparatorii de natură nepatrimonială;
2. măsuri reparatorii de ordin pecuniar;
3. măsurile provizorii pe care judecătorul le poate lua în cadrul unei asemenea proceduri;
4. mijloace de apărare (defensive)” [V. BÎCU, în M. NICOLAE (coord.), *Drept civil. Persoanele*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 69].

Apărarea drepturilor nepatrimoniale ale persoanei juridice

– dispozițiile acestui titlu se aplică prin asemănare și drepturilor nepatrimoniale ale persoanelor juridice (art. 257 C.civ.);

- *jurisprudență*: Reclamanta a investit instanța cu soluționarea unei acțiuni prin care se tinde la apărarea unor drepturi nepatrimoniale specifice personalității umane, ocrotite de art. 252 raportat la art. 257 C.civ. Această acțiune nu poate fi circumscrisă noțiunii de exploatare a unei întreprinderi, în sensul art. 3 alin. (3) C.civ., de unde rezultă că litigiul nu are legătură cu realizarea obiectului de activitate al reclamantei, societate comercială, cu atât mai mult cu cât presupușii autori ai acțiunii denigratoare sunt o persoană fizică și un sindicat și nu au calitatea de profesioniști în accepțiunea art. 3 alin. (2) C.civ. și art. 8 din Legea nr. 71/2011. De asemenea, calitatea de profesionist a uneia dintre părți nu este relevantă pentru determinarea secției competente să soluționeze litigiul, din moment ce, conform Deciziei nr. 18/2016 pronunțate în recurs în interesul legii, competența materială procesuală a tribunalelor/secțiilor specializate se determină în funcție de obiectul sau natura litigiilor de genul celor avute în vedere cu titlu exemplificativ de art. 226 alin. (1) din Legea nr. 71/2011. Prin urmare, obiectul și temeiul juridic al cererii nu prezintă elemente comune cu vreuna dintre cele patru categorii de cauze prevăzute de art. 226 alin. (1) din Legea nr. 71/2011 și impun concluzia că litigiul dedus judecății are caracter eminamente civil (I.C.C.J., s. a II-a civ., dec. nr. 698 din data 24 martie 2020, www.scj.ro).

II. MIJLOACELE DE APĂRARE A DREPTURILOR NEPATRIMONIALE

1. Mijloacele de apărare reglementate de art. 253 C.civ.

Măsurile reglementate de art. 253 C.civ. Clasificare

Reglementare

– potrivit *art. 253 alin. (1) C.civ.*, persoana fizică ale cărei drepturi nepatrimoniale au fost încălcate ori amenințate poate cere oricând instanței:

- a) interzicerea săvârșirii faptei ilicite, dacă aceasta este iminentă;
- b) încetarea încălcării și interzicerea pentru viitor, dacă aceasta durează încă;

c) constatarea caracterului ilicit al faptei săvârșite, dacă tulburarea pe care a produs-o subzistă;

– potrivit *art. 253 alin. (2) C.civ.*, prin excepție de la prevederile alin. (1), în cazul încălcării drepturilor nepatrimoniale prin exercitarea dreptului la libera exprimare, instanța poate dispune numai măsurile prevăzute la alin. (1) lit. b) și c);

– potrivit *art. 253 alin. (3) C.civ.*, totodată, cel care a suferit o încălcare a unor asemenea drepturi poate cere instanței să îl oblige pe autorul faptei să îndeplinească orice măsuri socotite necesare de către instanță spre a ajunge la restabilirea dreptului atins, cum sunt:

a) obligarea autorului, pe cheltuiala sa, la publicarea hotărârii de condamnare;

b) orice alte măsuri necesare pentru încetarea faptei ilicite sau pentru repararea prejudiciului cauzat;

– potrivit *art. 253 alin. (4) C.civ.*, de asemenea, persoana prejudiciată poate cere despăgubiri sau, după caz, o reparație patrimonială pentru prejudiciul, chiar nepatrimonial, ce i-a fost cauzat, dacă vătămarea este imputabilă autorului faptei prejudiciabile; în aceste cazuri, dreptul la acțiune este supus prescripției extinctive;

Clasificare

– art. 253 C.civ. reglementează un sistem mixt de reparare a prejudiciilor nepatrimoniale, fiind prevăzute:

1. atât *măsuri cu caracter nepatrimonial* pentru restabilirea drepturilor nepatrimoniale încălcate sau amenințate [cele de la alin. (1) și (3)];

2. cât și *măsuri cu caracter patrimonial* [conform alin. (4)] (I.C.C.J., Complet RIL, Decizia nr. 1/2023, citată *supra*, parag. 62);

– în literatura de specialitate, aceste măsuri au fost clasificate în:

1. acțiuni defensive [prevăzute de art. 253 alin. (1) C.civ.]: acțiunea în prevenirea sau în interzicerea săvârșirii faptei ilicite (dacă încălcarea nu a avut loc încă, fiind însă iminentă), acțiunea în încetarea încălcării drepturilor nepatrimoniale și interzicerea pentru viitor (dacă încălcarea durează încă) și acțiunea în constatarea caracterului ilicit al faptei săvârșite (dacă încălcarea a luat sfârșit, iar tulburarea pe care a produs-o subzistă);

2. acțiuni reparatorii [prevăzute de art. 253 alin. (4) C.civ.]: acțiunea în despăgubiri și acțiunea în repararea patrimonială a prejudiciului, chiar nepatrimonial, cauzat [V. BÎCU, în M. NICOLAE (coord.), *op. cit.*, p. 69-70].

Acțiunea (cererea) în interzicerea săvârșirii faptei ilicite (dacă aceasta este iminentă)

– este reglementată de art. 253 alin. (1) lit. a) C.civ.;

– este o acțiune în realizare, ce are un scop preventiv;

– acțiunea presupune că fapta ilicită (încălcarea drepturilor nepatrimoniale) nu s-a produs încă, dar săvârșirea ei este iminentă (iar nu eventuală), existând o amenințare serioasă și concretă în acest sens;

– reclamantul nu trebuie să dovedească vinovăția pârâtului;

- deși nu este supusă prescripției extinctive, acțiunea poate fi exercitată cât timp încălcarea dreptului nu s-a produs încă, ulterior acestui moment putând fi formulată, după caz, una dintre acțiunile prevăzute de art. 253 alin. (1) lit. b) și c) C.civ.;
- în cazul admiterii cererii, pârâtul poate fi obligat la o conduită determinată (o anumită acțiune/abstențiune), care însă nu trebuie să limiteze libertatea personală a acestuia și să respecte principiul proporționalității;
- acțiunea este inadmisibilă în cazul încălcării drepturilor nepatrimoniale prin exercitarea dreptului la libera exprimare [art. 253 alin. (2) C.civ.].

Acțiunea (cererea) în încetarea încălcării și interzicerea acesteia pentru viitor (dacă aceasta durează încă)

- este reglementată de art. 253 alin. (1) lit. b) C.civ.;
- este o acțiune în realizare;
- pentru admiterea cererii, trebuie să fi avut loc o încălcare a drepturilor nepatrimoniale ale persoanei fizice, cu caracter continuu (care se întinde pe o perioadă de timp) și, deși s-a produs, aceasta durează încă, nu s-a epuizat;
 - *de exemplu*, în cazul publicării într-un jurnal on-line a unui articol ofensator prin care se încalcă dreptul la viață privată a unei persoane, articolul rămâne accesibil publicului;
- reclamantul nu trebuie să dovedească vinovăția pârâtului;
- deși nu este supusă prescripției extinctive, acțiunea poate fi exercitată cât timp încălcarea dreptului durează încă, ulterior putând fi formulată acțiunea prevăzută de art. 253 alin. (1) lit. c) C.civ.;
- acțiunea nu are o funcție reparatorie, ci scopul urmărit de reclamant constă în încetarea încălcării și restabilirea dreptului atins;
- în cazul admiterii cererii, pârâtul poate fi obligat la o anumită conduită.

Acțiunea (cererea) în constatarea caracterului ilicit al faptei săvârșite (dacă tulburarea pe care a produs-o subzistă)

- este reglementată de art. 253 alin. (1) lit. c) C.civ.;
- este o acțiune în constatare;
- pentru admiterea cererii de constatare a caracterului ilicit al faptei, trebuie să fi avut loc o încălcare ori o amenințare a drepturilor nepatrimoniale ale persoanei fizice și tulburarea trebuie să persiste (I.C.C.J., Complet RIL, Decizia nr. 1/2023, citată *supra*, parag. 66);
- are drept scop înlăturarea tulburării produse prin săvârșirea faptei ilicite și restabilirea dreptului atins;
 - *de exemplu*, reclamantul urmărește să înlătore imaginea defavorabilă creată publicului printr-un articol de presă; s-a arătat că acțiunea în justiție este admisibilă chiar și atunci când victima unei atingeri ilicite a personalității, cauzată printr-un mijloc media periodic, ar fi obținut deja un drept de replică sau chiar publicarea unei dezmințiri, deoarece asemenea mijloace permit victimei doar să se difuzeze publicului propria versiune a faptelor, dar ele nu conțin o judecată asupra caracterului ilicit al atingerii [V. Bîcu, în M. NICOLAE (coord.), *op. cit.*, p. 71];

LUCRARE COORDONATĂ DE GABRIEL BOROI

Fișe de drept civil

2. Obligațiile. Contractele. Moștenirea

Ediția a 9-a, revizuită și adăugită

*Colectivul de autori: Gabriel Boroi,
Carla Alexandra Anghelescu, Ioana Nicolae*

Editura
Hamangiu
2025

3.2. Obligațiile beneficiarului

Principalele obligații ale beneficiarului. Enumerare
1. obligația de plată a prețului; 2. obligația de a recepționa și prelua lucrarea.
Obligația de plată a prețului
Exigibilitatea prețului – <i>regula</i>: atunci când obiectul contractului este o lucrare, beneficiarul este obligat să îi plătească antreprenorului prețul <i>la data și locul recepției întregii lucrări</i>, dacă prin lege sau contract nu se prevede altfel [art. 1864 alin. (1) C.civ.]; ▪ rezultă că plata prețului este portabilă; ▪ părțile pot stabili și alte momente de la care să se nască obligația de plată a prețului de către beneficiar; – <i>excepție</i>: antreprenorul nu are dreptul la preț (deci beneficiarul nu este obligat să îl plătească), dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții [art. 1864 alin. (2) teza I C.civ.]: a) lucrarea a pierit ori s-a deteriorat înainte de recepție, fără vina beneficiarului; b) antreprenorul a dat materialul sau pieirea ori deteriorarea a avut o altă cauză decât viciile materialului dat de beneficiar; ▪ în acest caz, contractul rămâne în ființă, fiind aplicabile dispozițiile art. 1860 C.civ. [art. 1864 alin. (2) teza finală C.civ.]; rezultă că antreprenorul care a procurat materialul este obligat să refacă lucrarea pe cheltuiala sa și cu respectarea condițiilor și termenelor inițiale [art. 1860 alin. (1) C.civ.].
Plata prețului în funcție de modalitatea de stabilire a cuantumului prețului Prețul estimat – atunci când, cu ocazia încheierii contractului, prețul lucrărilor sau al serviciilor a făcut obiectul unei estimări, antreprenorul trebuie să justifice orice creștere a prețului [art. 1865 alin. (1) C.civ.]; – beneficiarul nu este ținut să plătească această creștere decât în măsura în care ea rezultă din lucrări sau servicii care nu puteau fi prevăzute de către antreprenor la momentul încheierii contractului [art. 1865 alin. (2) C.civ.]. Prețul stabilit în funcție de valoarea lucrărilor sau serviciilor (prețul de deviz) – dacă prețul este stabilit în funcție de valoarea lucrărilor executate, a serviciilor prestate sau a bunurilor furnizate, antreprenorul este ținut, la cererea beneficiarului, să îi dea socoteală despre stadiul lucrărilor, despre serviciile deja prestate și despre cheltuielile deja efectuate (art. 1866 C.civ.); ▪ prețul este de deviz dacă este stabilit în funcție de valoarea lucrărilor care trebuie executate sau a serviciilor care trebuie prestate ori a bunurilor care trebuie furnizate; această valoare se stabilește, la momentul încheierii contractului, numai provizoriu (practic, la încheierea contractului, prețul este numai determinabil), în funcție de costul materialelor și al muncii necesare pentru lucrare/serviciu;

- determinarea acestuia se face pe baza unui deviz (prin care se estimează prețul pe articole, prețul total final fiind stabilit abia după terminarea lucrării); prețul de deviz poate fi modificat după prețul materialelor și al muncii (dar și prin efectuarea de lucrări suplimentare);
- beneficiarul va suporta posibilele creșteri sau, după caz, va beneficia de posibilele scăderi ale prețului materialelor sau ale costurilor forței de muncă; cu alte cuvinte, riscul creșterii prețului va fi suportat de beneficiar;
- se admite că, în lipsa unor dispoziții legale exprese sau a unor stipulații contrare în contract, atât calitatea materialelor folosite în antrepriză, cât și prețul acestora se vor raporta la standarde medii/obișnuite folosite pe piața lucrărilor sau serviciilor similare.

Prețul forfetar (global)

– atunci când contractul este încheiat pentru un preț global, beneficiarul trebuie să plătească prețul convenit și nu poate cere o diminuare a acestuia, motivând că lucrarea sau serviciul a necesitat mai puțină muncă ori a costat mai puțin decât s-a prevăzut [art. 1867 alin. (1) C.civ.];

– tot astfel, antreprenorul nu poate pretinde o creștere a prețului pentru motive opuse celor menționate mai sus, adică motivând că lucrarea sau serviciul a necesitat mai multă muncă ori a costat mai mult decât s-a prevăzut [art. 1867 alin. (2) C.civ.];

– prețul forfetar rămâne neschimbat, cu toate că s-au adus modificări cu privire la condițiile de executare inițial prevăzute, dacă părțile nu au convenit altfel [art. 1867 alin. (3) C.civ.];

- prețul este forfetar sau global atunci când constă într-o sumă fixă, determinată de către părți, la momentul încheierii contractului, drept echivalent al prestației antreprenorului;
- *ca regulă*, atunci când contractul este încheiat pentru un preț global, beneficiarul trebuie să plătească acest preț, indiferent de modificările care pot interveni pe parcursul executării contractului cu privire la condițiile de executare inițial prevăzute;
- așadar, în cazul prețului forfetar, antreprenorul va suporta posibilele creșteri sau, după caz, va beneficia de posibilele scăderi ale prețului materialelor sau ale costurilor forței de muncă; riscul survenirii unor evenimente mai oneroase din perspectivă financiară va fi suportat de către antreprenor în toate cazurile în care s-a stabilit un preț forfetar, leziunea neputând fi invocată;
- prețul forfetar rămâne neschimbat, dacă părțile nu au convenit altfel;
- se admite că, în cazul în care părțile au inserat o clauză de impreviziune, în condițiile art. 1271 C.civ., părțile trebuie să procedeze la renegocierea prețului, iar în caz de litigiu, va dispune instanța;
- *jurisprudență*: Prin acceptarea unui preț forfetar, în sensul art. 1867 C.civ., beneficiarul construcției acceptă a plăti o sumă nerevizuibilă, renunțând la posibilitatea de a fi putut beneficia de eventualele reduceri ale costurilor manoperei sau ale materialelor, în schimbul certitudinii previzionării costului total al lucrării, încă de la încheierea contractului. O asemenea perspectivă este atractivă pentru profesionist

din motive ce țin de predictibilitatea investiției, estimarea costurilor financiare și planuri pe termen lung (Trib. Brașov, s. a II-a civ. și de cont. adm. și fisc., sent. nr. 807 din 17 decembrie 2020, www.rolii.ro);

▪ *jurisprudență*: Simplele facturi emise în vederea plății unor lucrări a căror execuție intră în obiectul contractului de antrepriză la prețul forfetar nu poate determina admiterea unor pretenții suplimentare, față de prețul contractat inițial. Antreprenorul nu poate cere o sporire de preț, nici cu titlu de îmbogățire fără just temei, pe motiv că s-a mărit prețul muncii sau al materialelor, nici pe motiv că a efectuat modificări sau adăugiri la planul inițial, dacă aceste modificări sau adăugiri nu au fost prevăzute în niciun act adițional și nici nu s-a dovedit acordul scris al beneficiarului pentru modificările de preț și că nu sunt incidente normele generale privind încheierea convențiilor și executarea acestora. Beneficiarul trebuia să comande aceste lucrări suplimentare prin note de comandă scrisă, iar antreprenorul trebuia să le accepte sau nu tot în formă scrisă (I.C.C.J., s. a II-a civ., dec. nr. 3800 din 7 noiembrie 2013, www.scj.ro).

Ipoteca legală

– pentru garantarea plății prețului datorat pentru lucrare, *antreprenorul* beneficiază de o ipotecă legală asupra lucrării, constituită și conservată în condițiile legii (art. 1869 C.civ.) (ipotecă asupra lucrării, pentru garantarea plății prețului datorat);

– beneficiază de ipotecă legală *arhitecții și antreprenorii* care au convenit cu proprietarul să edifice, să reconstruiască sau să repare un imobil, asupra imobilului, pentru garantarea sumelor datorate acestora, însă numai în limita sporului de valoare realizat (art. 2386 pct. 6 C.civ.) (ipotecă asupra imobilului, pentru garantarea sumelor datorate, în limita sporului de valoare realizat);

▪ potrivit art. 37 alin. (16)-(18) din Legea nr. 7/1996, arhitecții și antreprenorii vor putea cere, în temeiul înscrisului original doveditor al contractului încheiat cu titularul înscris în cartea funciară, înscrierea unei ipoteci legale asupra imobilului care este obiectul lucrărilor ce s-au obligat să le facă, pentru garantarea prețului acestor lucrări; în acest caz, registratorul de carte funciară va încuviința înscrierea provizorie a ipoteci legale pentru suma arătată în contract, iar în lipsă, pentru o sumă maximă, arătată în cererea de înscriere; în acest din urmă caz, titularul înscris în cartea funciară va putea solicita direct, prin plângere, instanței competente potrivit art. 31 alin. (4) reducerea sumei maxime; justificarea înscrierii provizorii se va face potrivit art. 899 alin. (2) C.civ.; radierea înscrierii provizorii se va putea cere, potrivit art. 899 alin. (3) C.civ., numai dacă au trecut 3 luni de la predarea lucrării;

▪ subantreprenorul și lucrătorii angajați de subantreprenor nu vor beneficia însă de acest drept de ipotecă;

▪ deși Codul civil nu prevede, se admite că nu există impedimente în invocarea dreptului general de retenție, consacrat de art. 2495 C.civ., de către antreprenor în predarea lucrării pentru plata prețului de către beneficiar, mai ales în acele situații în care recepția/predarea obiectului antreprizei se face pe stadii de lucrări/de execuție, cum tot astfel se plătește și prețul (V. NEMEȘ, G. FIERBINȚEANU, *op. cit.*, p. 232).

4. Efectele reducăunii liberalităăilor excesive

Efectele reducăunii liberalităăilor excesive
– admiterea acăiunii în reducăune sau a excepăiei de reducăune are ca efect ineficacitatea legatelor sau, după caz, desfiinăarea donaăilor în măsură necesară înăregirii rezervei sucesorale [art. 1097 alin. (1) C.civ.]; – reducerea legatului sau a donaăiei operează numai pentru partea care afectează rezerva sucesorală prin depășirea cotităăii disponibile.
Situaăia legatelor
– reducăunea are ca efect ineficacitatea legatelor în măsură necesară înăregirii rezervei sucesorale: a) ineficacitatea totală a legatului: legatul depășește cotitatea disponibilă în înăregul său; b) ineficacitatea parăială a legatului: legatul depășește cotitatea disponibilă numai în parte; ▪ intervine inclusiv în cazul moștenitorului rezervatar dezmoștenit direct, în măsură în care i s-a încălcat rezerva sucesorală.
Situaăia donaăiilor
– reducăunea are ca efect desfiinăarea donaăiilor în măsură necesară înăregirii rezervei sucesorale: a) desfiinăarea totală a donaăiei: cotitatea disponibilă a fost epuizată prin donaăii cu dată anterioară deschiderii moștenirii; b) desfiinăarea parăială a donaăiei: donaăia depășește cotitatea disponibilă numai în parte; – în urma desfiinăării donaăiei, moștenitorul rezervatar devine retroactiv proprietar al bunului donat cu care se înăregește rezerva, nu de la dată încheierii contractului de donaăie, ci de la dată deschiderii sucesiunii.

5. Înăregirea rezervei sucesorale

Regula
– moștenitorul rezervatar are dreptul la restituirea în natură a bunurilor [art. 1097 alin. (2) C.civ.]: a) fie prin păstrarea bunului obiect al legatului în masa sucesorală; b) fie prin readucerea bunului obiect al donaăiei în masa sucesorală; – legatarul/donatarul păstrează fructele parăii din bun care depășește cotitatea disponibilă, percepute până la dată la care s-a cerut reducăunea [art. 1097 alin. (6) C.civ.]; ▪ efectele desfiinăării titlului donatarului în privinăa fructelor nu retroactivează până la dată deschiderii sucesiunii, ci doar până la dată la care moștenitorul rezervatar a cerut reducăunea.

Excepțiile reducăiunii în valoare

1. reducăiunea donaăiilor se face prin echivalent dacă, înainte de deschiderea moștenirii [art. 1097 alin. (3) C.civ.]:

a) donatarul a înstrăinat bunul ori a constituit drepturi reale asupra lui;

b) bunul a pierit dintr-o cauză imputabilă donatarului;

▪ dacă bunul pierde fortuit, riscul îl suportă moștenirea;

2. dacă moștenitorul rezervatar a primit o donație scutită de raport, donatarul rezervatar va putea păstra, în contul rezervei sale, partea care depășește cotitatea disponibilă [art. 1097 alin. (4) C.civ.];

– donația se impută în primul rând asupra cotității disponibile, iar dacă o depășește, se impută asupra propriei rezerve, fiind supusă reducăiunii numai dacă depășește și rezerva sa;

3. dacă moștenitorul rezervatar a primit o donație nescutită de raport, iar partea supusă reducăiunii reprezintă mai puțin de jumătate din valoarea bunului donat, donatarul rezervatar va putea păstra bunul [art. 1097 alin. (5) C.civ.], caz în care reducăiunea necesară întregirii rezervei celorlalți moștenitori rezervatari se va face:

a) fie prin luare mai puțin (preluare sau imputație – art. 1151 C.civ.);

b) fie prin echivalent bănesc;

– *regulă supletivă*: defunctul poate stipula modul efectiv de realizare a reducăiunii, respectiv preluare, imputație sau bani.

6. Reducaiaunea unor liberalități speciale**Reducaiaunea unor liberalități speciale**

– dacă donația sau legatul are ca obiect un uzufruct, uz ori abitație sau o rentă ori întreținere viageră, cu condiția ca defunctul să fi făcut o singură liberalitate, moștenitorii rezervatari:

1. dacă se înțeleg, au următoarele opțiuni [art. 1098 alin. (1) C.civ.]:

a) fie execută liberalitatea astfel cum a fost stipulată;

b) fie abandonează proprietatea cotității disponibile în favoarea beneficiarului liberalității;

c) fie solicită reducăiunea potrivit dreptului comun;

2. dacă nu se înțeleg asupra opțiunii, reducăiunea se va face potrivit dreptului comun, pe calea acțiunii în reducăiune sau pe calea excepției de reducăiune [art. 1098 alin. (2) C.civ.];

▪ în cazul reducăiunii unor liberalități speciale, regula neavând caracter imperativ, părțile pot conveni asupra unui alt mod de reducăiune a liberalității excesive;

▪ *de cuius* poate interzice transformarea în plină proprietate, situație în care se vor aplica regulile de drept comun.

7. Imputarea liberalităților

Noțiuni
– operațiunea de încadrare a valorii fiecărei liberalități în partea de moștenire cu care trebuie comparată: rezervă succesorală sau cotitate disponibilă; – rezultatul imputării liberalităților va determina liberalitățile care se vor reduce.
Reguli
1. imputarea se efectuează în ordinea inversă a reducăunii, donațiile având prioritate față de legate; 2. când beneficiarul liberalității (donație sau legat) nu este moștenitor rezervatar (indiferent dacă este și moștenitor legal nerezervatar sau doar donatar ori legatar), liberalitatea primită se impută numai asupra cotității disponibile; dacă liberalitatea primită depășește cotitatea disponibilă, este supusă reducăunii [art. 1099 alin. (1) C.civ.]; ▪ această regulă se aplică și atunci când gratificatul este un succesibil rezervatar, care însă renunță la calitatea sa de moștenitor legal și păstrează doar calitatea de donatar sau, după caz, acceptă moștenirea doar în calitate de moștenitor testamentar; 3. când beneficiarul liberalității este moștenitor rezervatar acceptant al moștenirii: – dacă liberalitatea nu este supusă raportului, ceea ce înseamnă că poate fi vorba de o donație sau de un legat [art. 1099 alin. (2) C.civ.]: a) liberalitatea se impută asupra cotității disponibile; b) excedentul (dacă există) se impută asupra cotei de rezervă la care are dreptul gratificatul, iar, dacă o depășește, este supus reducăunii; ▪ așadar, liberalitatea neraportabilă va fi supusă reducăunii numai dacă aduce atingere rezervei celorlalți moștenitori rezervatari; ▪ se observă că, dacă între data deschiderii moștenirii și data partajului, bunul care formează obiectul liberalității cunoaște o fluctuație valorică, fie în sensul scăderii, fie în sensul sporirii, aceasta profită, respectiv dăunează doar celui gratificat, nu și celorlalți rezervatari, ceea ce ar da satisfacției intenției lui <i>de cuius</i> de a nu menține egalitatea între rezervatari; – dacă liberalitatea este supusă raportului (avans asupra viitoarei părți din moștenire care se cuvine celui gratificat), ceea ce înseamnă că este vorba de o donație [art. 1099 alin. (3) C.civ.]: a) <i>regula</i>: liberalitatea se impută asupra rezervei celui gratificat, iar excedentul (dacă există) se impută asupra cotității disponibile; ▪ se observă că, dacă donația raportabilă este mai mică decât rezerva beneficiarului liberalității, atunci cotitatea disponibilă rămâne liberă pentru liberalități în favoarea unor terți; ▪ subliniem că problema imputării donației raportabile făcute unui moștenitor rezervatar prezintă interes numai dacă există și alte liberalități, în sensul că liberalitatea raportabilă poate diminua sau chiar epuiza cotitatea disponibilă, cu consecința reducăunii parțiale sau, după caz, totale a donațiilor ulterioare și a legatelor; dacă